

građa je pripala onoj državi odnosno arhivu, za koje je u trenutku nastajanja bila od velikog značenja.

Također zanimljiv je i članak Stefana Hartmanna *Die Abgabe des Radzivilischen Archivs aus Königsberg*, koji prati povijest arhivskog fonda Ministarstvo državnog proračuna, pohranjenog u Povijesnom državnom arhivu u Königsbergu, a od 1979. u Tajnom državnom arhivu berlinskog kulturnog središta. Ovaj fond osim istočnopruskih folijanata sadrži i kneževski arhiv, kao i najvažnije zbirke za proučavanje povijesti istočne Pruske u ranom novom vijeku i njenih dodirnih točaka s poviješću drugih njemačkih teritorija te s Poljskom i Litvom.

Prvi pregled djelatnosti ovoga Ministarstva načinio je arhivist Elias Diederich 1740. godine. Taj popis bio je temelj prema kojem je nastao novi popis 1953., napravljen u Državnom arhivu u Göttingenu, kao i onaj iz 1979. godine. Osim službenih spisa fond sadrži i osobne spise duhovnika, poslanika i službenika.

Ovaj članak zorno nam predočava brigu koja je vođena o arhivalijama početkom novoga vijeka, a primjer cjelovitosti Radziwillschen arhiva u Königsbergu pokazuje i kako se pod utjecajem francuske uprave uvelo i održalo načelo provenijencije: "Svako povijesno arhivsko tijelo treba se čuvati kao jedinstveno, na mjestu gdje je nastalo, kao posljedica djelatnosti njegova tvorca".

Erna Perak

ARCHIVI PER LA STORIA, Rivista dell'Associazione nazionale archivistica italiana, god. VII, br. 1, Firenca 1994.

Ovaj broj revije Nacionalnog talijanskog arhivističkog udruženja posvećen je savjetovanju arhivista, održanoga u Rocca di Papa od 21. do 23.V.1992. g. na temu: "Arhivska pomagala – metodologija i doktrina" i sadrži priloge s tog savjetovanja na 336 stranica. Razlog ovog savjetovanja je bio zahtjev za razmatranjem upotrebe arhivističke terminologije shvaćene u najširem smislu.

Objavljeni radovi su podijeljeni u pet skupina. Prva skupina radova pod naslovom "Opća pomagala" sadrži 7 tekstova:

"Censusi" – o tome kako oblikovati popise osoba ili vlasništva, koje podatke i na koji način unositi, s posebnim naglaskom da se ne zanemari cjelina na račun analitičkih podataka.

"Arhivski vodiči po područjima" – predlaže se postupak pri rješavanju problematike s kojom se susrećemo uvijek iznova u arhivistici tj. na koji način stvoriti dobar vodič po pojedinim područjima arhiva.

"Evidencijski popisi i sredstva identifikacije, najosnovnije napomene" – kako oblikovati inventar; važnost evidencijskih popisa i sredstava identifikacije pri preuzimanju građe; kakav bi trebao biti profil arhivista koji radi s građom.

"Napomene o tematskim vodičima" – osjeća se potreba za ujednačavanjem kriterija na nacionalnom planu, jer postoje velike raznolikosti. Pri stvaranju tematskih vodiča opasnost je da se tema previše uopći ili razvodni. Predlaže se izbjegavanje pretjeranih vremenskih i previše općenitih raspona te se tako daje prednost manjim vodičima na račun preopćenitih velikih.

"Vodiči fondova arhivističkih instituta: primjedbe i prijedlozi" – kritički prikaz izdanja "Guida generale degli Archivi di Stato italiani" stvaranog kroz razdoblje 1969-79. Konstatira se da je to u svakom pogledu obogaćenje u odnosu na prethodna izdanja iz 1910. i 1942.; navode se prednosti i nedostaci, prijedlozi i primjedbe, a kao primarni problem postavlja se pitanje potrebe standardizacije i sistematizacije vodiča pojedinih institucija.

"Censusi pergamena" – registriranje relevantnih podataka kod arhivske građe koja je preuzeta; najprije se predlaže identifikacija situacije koja prethodi inventariziranju i unosenje što većeg broja informativnih podataka. Aktualni problem je neuravnoteženost kriterija i metodologija što pridonosi vrlo uopćenim podacima o pergamenama i pojačava potrebu za standardizacijom opisa i podataka u kompjutorima.

"Refleksije o nekim problemima censusa crkvenih arhiva" – kao primjer uzeti su crkveni arhivi u regiji Molise – biskupija Termoli-Larino. Prvi problem nastaje zbog različitih kriterija sređivanja, a primjetan je i nedostatak starijih knjiga i nesređena suvremena dokumentacija; zatim čuvanje po župnim uredima ili župnim kućama i rasipanje prilikom selidaba; različiti sadržaji sakupljeni u istoj knjizi te, kao specifičnost, problem koji nastaje u slučajevima ujedinjenja biskupija (dvije u jednu) i župa (isti župnik vodi dvije župe).

Druga cjelina nosi naslov "Pomagala na razini arhivske jedinice" i sastoji se od tri priloga:

"Struktura arhiva i inventarizacija" – u prvom dijelu o strukturi arhiva i obavijesnim pomagalima, kao sadržaj arhivske građe navode se: skup dokumenata i splet odnosa koji postoje između tih dokumenata. Struktura se definira kao mreža odnosa i iznosi se prezentacija strukture arhiva kroz inventar: uređenje i opisivanje kao svoj "centralni nucleus" mora više nego puki "produkt informativnog sistema" sadržavati "razumijevanje konteksta istog informacijskog sustava koji podržava raspodjelu informacija cijele organske cjeline", a konstituiranje sustava obavijesnih pomagala mora biti adekvatno tom cilju. U drugom dijelu je opisan "multilivello model" za standardiziranje opisa strukture arhiva koji ide ne za tim da se napravi kalup u koji

treba silom ugurati konkretne situacije nego da napravi model na jednoj razini, koji će izbjeći specifičnosti svakog slučaja za sebe i pružiti jasno i svrsishodno najmanji zajednički nazivnik mnogostruke stvarnosti. "Inventarni sustavi ne mogu nikada zamijeniti potrebu bazične pripreve niti posredovanja samog arhivista ili drugih profesionalaca, ali mogu poboljšati efikasnost pri orijentaciji u gustom arhivističkoj šumi."

"Struktura inventara" – vrlo detaljno razrađuje ovu problematiku, analizirajući arhive raznih institucija (s posebnim osvrtom na fondove, serije, kategorije, dosjee) i daje smjernice (korisne ne samo za talijanske arhiviste) kako koncipirati inventare u arhivskoj jedinici.

"Pretpostavke i ciljevi inventara" – stvaranje inventara pretpostavlja pred-uređenje građe. Stoga je pritom potrebno najprije napraviti plan inventarizacije, a zatim jedan uvod koji objašnjava opisanu građu. Vrlo je važna, iako ne i apsolutno neophodna, izrada kazala. Inventar kao takav postaje sredstvo kritike povijesnih izvora, busola koja pomaže pri orijentaciji. U pretpostavke za inventariziranje ulaze: preliminarna identifikacija, povijesno-institucionalna i arhivistička istraživanja, registriranje građe i konačno uređenje.

U trećem dijelu: "Pomagala na bazi pojedinačnog dokumenta" obuhvaćeno je sedam priloga:

"Arhivistička sredstva pri upravljanju pojedinim arhivskim spisima" – obrađuje se odnos pojedinačni dokumenat – arhivska jedinica, pri čemu se ne smije zaboraviti da je pojedini dokument osnovna točka jednog organskog kompleksa. Navode se i obrađuju osnovna arhivska pomagala (inventari, vodiči, popisi) te pomoćna (rubrike, repertoriji, itd.) i sekundarna (transkripti, transumpti, regesti, sažeci). U diplomatiki primarna pomagala za arhivistiku postaju sekundarna za diplomatiku i obratno. Na koncu se navode arhivistički i diplomatski regesti, te analiza sekundarnih arhivskih pomagala.

"Transkripcije, objavljivanja, regesti: razmatranje o problemima i metodama objavljivanja dokumentiranih izvora" – tekst govori o potrebi afirmiranja kvalitete na ovom polju – odgoj za "krajnji respekt prema tekstovima". Smjernice: kakvi bi trebali biti transkripcija, izdavanje povijesnih izvora, regesti. Odlomak o diplomatiki tretira je kao "smjernu sluškinju povijesti, ali nadmoćnom u onome na čemu joj njezina slavna gospodarica može i mora zavidjeti: hladnoj objektivnosti i mirnoći u istraživanju te bezuvjetnom poštovanju prema dobivenim rezultatima".

"Repertoriji" – definirani su kao sredstvo istraživanja pojedinih akata ili dokumenata koji se čuvaju u arhivu, sređeni najvećim dijelom sadržajno prema tome kako se fond povećavao i karakterizirani kroz različite forme (registara ili kartoteka) te koji pretpostavljaju organsku povezanost građe na koju se odnose kao bezuvjetni

elemenat. Obrađuju se repertoriji: a) u talijanskoj arhivističkoj doktrini danas; b) prije nego se ime ograničilo na današnji naziv mnogi sadržaji su se stavljali pod "repertorij" (čak i inventar, katalozi, kazala, popisi, razne rubrike, odlomci); c) u bilježničkom zakonodavstvu posebno vatikanskom; d) u arhivističkoj doktrini modernog doba; e) repertoriji i inventari općenito – naziv i sadržaj.

"Registriranje i inventarizacija kartografske dokumentacije zastupljene u arhivima" – preliminarna faza: uputa o načinu i rubrikama koje je potrebno popuniti pri registraciji i inventariziranju dokumenata (navesti: arhivističko označavanje /signature/, identifikacijske podatke, podatke o sadržaju, tehničke podatke, izvanjske podatke /grafička sredstva, mjere, podloga/, prostor za pomoćne podatke).

"Registriranje netradicionalne arhivske građe" – pitanje registriranja netradicionalne arhivske građe. Kao primjeri takve građe navode se: predmeti u nahodištima obilježeni ceduljama, nekonvencionalna građa sudskih arhiva (*corpus delicti*), pomoćna odgojna sredstva i dječji radovi u dječjim vrtićima, rekviziti npr. umjetničkih škola (arhitekturne studije i skice raznih vrsta), bolnički arhivi, arhivi raznih instituta, razni foto-materijal, korice bilježničkih protokola s fragmentima kodeksa, zbirka grbova, zbirka pečata, razni materijali i predmeti (vojni, odjevni, tisak, numizmatika).

"Regesti" – tekst aktualizira pitanje u koji kontekst s inventarom staviti regist i da li ga je danas moguće koristiti u njegovoj tradicionalnoj formi. Daje kratki povijesni prikaz i razvoj te povijesne definicije regista prema raznim autorima i djelima, kao i njegovu primjenu u diplomaciji i arhivistici.

"Regest spisa srednjovjekovne i moderne zbirke *miscellanea*: metodološki problemi" – naglašena je potreba sistematičnosti zbog heterogenosti građe i zahtjev za registacijom višeg stupnja analitičnosti nego kod drugih dokumenata koji su istovrsniji; osobito se preporuča navesti što je moguće veći broj podataka, čak i onih što nisu direktno povezani s pošiljateljem, primateljem ili motivom korespodencije, nastojeći valorizirati sve mogućnosti dokumentacije koju je teško efikasno ostvariti na neki drugi način.

Četvrta skupina bavi se problemom "Kazala" i ima tri priloga:

"Između norme i forme. Primjedbe i prijedlozi o kazalima arhivističkih izvora u banci podataka" – razlaganje o formiranju kazala, s naglaskom na imenima, te o teškoćama na koje se pri tome nailazi, kako u tradicionalnim tako i u informatičkim pomagalicama. Postavlja se pitanje: na osnovi kojih normi i vremena napraviti standardizaciju. Zaključuje pozivom na razboritost, jer "pretpostavka o jednom jedinstvenom standardu može biti lažna".

"Obrađivanje kazala u obavijesnim pomagalicama: pitanja i metodološki kriteriji" – prikaz kazala kao ključa ulaza u sadržaj neke građe preko popisa po pojmovima

prema logičnom i formalnom razvrstavanju. Natuknice na temu: kako formirati kazala i prema kojim kriterijima.

"Metodologija obrađivanja informativnih kazala arhivskih jedinica" – kao primjer uzeti su bilježnički arhivi koji se čuvaju u "Archivi di Stato siciliani 1987-1991", gdje je načinjena kartoteka sa preko 200 000 volumena. U centralnoj obradi ove kartoteke, kao neophodna su se pokazala razna kontrolna kazala (prema vrsti materijala za pojedine godine, načinu datiranja prema godini akta itd.). Za inventare se koristilo opće alfabetsko kazalo, alfabetsko kazalo notarijata po trgovima, kronološko kazalo notarijata po trgovima, kazalo po godinama akata.

Konačno, peti dio obrađuje temu: "Standardiziranje arhivskih pomagala" i sadrži tri članka:

"Ponovno o temi standardizacije" – članak o standardizaciji obavijesnih pomagala s osvrtom na obavijesna pomagala u prošlosti. Osjeća se potreba povijesnog istraživanja da bi se dobila jasna definicija sadašnjeg stanja, ali treba uzeti u obzir objektivne podatke prema kojima teži arhivist i informacije koje je obradio povjesničar. Da bi se jasno definirao problem mora se ponovno prijeći put arhivistike, ne odvajajući obradu obavijesnih pomagala, koja je danas podvrgnuta inovacijama, određenim tehnološkim razvojem, povezanošću s preuređenjem dokumenata i konstantnim odnosom s metodologijom povijesnih istraživanja.

"Informatika i obavijesna pomagala" – o teškoćama u usklađivanju termina s onima iz britanskog MAD (Manual of Archival Description). Teškoća je i što standardiziranje sužava mogućnost opisivanja, a to dovodi do potrebe za rekonstrukcijom arhiva, kako bi se mogla efikasno ostvariti standardizacija odrednica. Potrebno je, stoga, stvaranje nove zajedničke informatike prema modelu logičkog minimuma podataka karakterističnih za neki fond, rezultat čega bi bio: brza obavijest i mogućnost brzog širenja.

"Rasprava o standardizaciji: refleksije slijedom inicijative ANAI-a" – ovdje se "Guida generale" postavlja kao primjer. Naglasak je postavljen na: a) strukturu predstavljanja informacije za razmjenu podataka i b) strukturu za predispoziciju obavijesnih pomagala (tradicionalnih ili informatičkih), uz otvoreno pitanje autoriteta koji bi bio pozvan da to učini. Apelira se da se stvori jasan i definitivan plan za standardizaciju, jer je to od životne važnosti. Kao primjer može poslužiti uspjeh kanadskih kolega na tom planu, koji je postigla grupa eksperata ispunivši zadaću da, s jedne strane, izluče opća pravila opisivanja, a s druge, da znanstveno koordiniraju raspršene informacije i istraže konsenzus arhivista, koji su, na svoj način, pozvani da stave primjedbe i mišljenja na polju profesije.

Ivan Dovrančić